

۲۲۸۲۵۰۸
۱۴۰۱/۱/۲۲

درآمدی بر

حقوق بشر در اسلام

دکتر ابراهیم موسوی زاده

استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی

دانشگاه تهران

خسرو
داد

سرشناسه	: موسی‌زاده، ابراهیم، ۱۳۵۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: در آمدی بر حقوق بشر در اسلام / ابراهیم موسی‌زاده.
مشخصات نشر	: تهران: دادگستر، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۹۶ص: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک	: ۸۰۰۰۰ ریال: 9-223-282-600-978
وضعیت فهرست نویسی	: قیفا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۸۷ - ۱۹۳.
موضوع	: حقوق بشر -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام Human rights -- Religious aspects -- Islam حقوق مدنی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام Religious aspects -- Islam -- Civil rights حقوق بشر Human rights
رده بندی کنگره	: ۱/۲۲۰-BP
رده بندی دیوجی	: ۴۸۳۴/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۷۳۷۹۳
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: قیفا

درآمدی بر حقوق بشر در اسلام

دکتر ابراهیم موسی‌زاده

ناشر: انتشارات دادگستر

چاپ اول: اسفند ۱۴۰۰

شمار: ۲۰۰ نسخه

قیمت: ۸۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹-۲۲۳-۲۸۲-۶۰۰-۹۷۸

همه‌ی حقوق چاپ و نشر این اثر برای نشر دادگستر محفوظ است. تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، از جمله: فتوکپی، الکترونیکی، ضبط و ذخیره در سیستم‌های بازیابی و پخش بدون دریافت مجوز کتبی و قبلی از ناشر ممنوع است. این اثر تحت حمایت «قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان ایران» قرار دارد.

دفتر مرکزی انتشارات: تهران، میدان حضرت ولی عصر (عج)، بلوار کشاورز،

ابتدای خیابان فلسطین، کوچه شهید ذاکری، پلاک ۶، واحد یک

تلفن ۸۸۹۰۴۴۶۵ - ۸۸۹۰۵۴۶۰ فکس ۸۸۹۱۰۳۳۳

کدپستی: ۱۴۱۶۷۵۳۶۸۱

آدرس سایت: www.dadgostarpub.ir

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
-------------	----

مبحث اول - مفهوم و تاریخچه

گفتار اول: مفهوم حقوق بشر	۱۳
گفتار دوم: تمایز حقوق بشر از حقوق شهروندی	۱۶
گفتار سوم: ریشه‌های تاریخی	۱۷

مبحث دوم - منابع و اسناد

گفتار اول: اعلامیه جهانی حقوق بشر	۲۱
گفتار دوم: میثاقین	۲۳

مبحث سوم- رویکردها به حقوق بشر

گفتار اول: رویکرد اندیشمندان غربی	۲۵
بند اول. دیدگاه محدودیت	۲۵
بند دوم. دیدگاه مقاومت	۲۶
بند سوم. دیدگاه مشارکت	۲۶
بند چهارم. دیدگاه حق مداری	۲۷
گفتار دوم: رویکرد اندیشمندان مسلمان	۲۸

- ۲۸ بنداول: رویکرد انفعالی
- ۲۹ بند دوم: رویکرد تقابلی
- ۳۰ بند سوم: رویکرد امتناع
- ۳۱ بند چهارم: رویکرد تعاملی
- ۳۳ گفتار سوم: حقوق بشر اسلامی یا «حقوق بشر در اسلام»؟

مبحث چهارم - نقد و بررسی شبهات «حقوق بشر دینی»

- ۳۶ گفتار اول: گسست تاریخی و خلأ محتوایی
- ۳۹ گفتار دوم: امتناع سازگاری دین با حقوق بشر
- ۴۰ بند اول: اشتراک در منبع و معلوم
- ۴۱ بند دوم: دین مشرق انسان به تحصیل علم
- ۴۳ بند سوم: پیوند تاریخی علم و دین
- ۴۴ گفتار سوم: از بین رفتن جایگاه دین در صورت اتحاد با حقوق بشر
- ۴۶ گفتار چهارم: نارسائی برنامه‌های دین

مبحث پنجم - مبانی حقوق بشر

- ۴۹ گفتار اول: حقوق طبیعی
- ۵۲ گفتار دوم: پوزیتیویسم
- ۵۳ گفتار سوم: مکتب اسلام

مبحث ششم - هستی‌شناسی انسان

- ۵۸ گفتار اول: هویت انسان
- ۵۸ بند اول: مبدأ شناسی انسان
- ۵۹ بند دوم: معرفت ربوبیت خدا

فهرست مطالب □ ۷

بند سوم. هویت انسان لایه‌های سه گانه دارد.....	۶۱
بند چهارم. معادشناسی انسان.....	۶۲
بند پنجم. قلمرو مالکیت انسان.....	۶۳
گفتار دوم: جایگاه انسان در هستی.....	۶۴
گفتار سوم: ارتباط انسان با هستی.....	۶۷

مبحث هفتم - اصول بنیادین حقوق بشر

گفتار اول: اصل کرامت.....	۷۰
بند اول: مفهوم کرامت.....	۷۰
بند دوم: انواع کرامت.....	۷۲
بند سوم: مبانی کرامت.....	۷۴
بند چهارم: لوازم کرامت انسان.....	۷۷
گفتار دوم: اصل آزادی.....	۸۰
بند اول: آزادی در اندیشه‌ها.....	۸۱
بند دوم: تفسیر آزادی.....	۸۳
بند سوم: ساحت‌های آزادی.....	۸۵
گفتار سوم: اصل برابری.....	۸۹
بند اول: تساوی در برابر قانون.....	۸۹
بند دوم: تساوی قانونی یا مساوات در حقوق.....	۸۹

مبحث هشتم - حق حیات

گفتار اول: اهمیت حق حیات.....	۹۱
گفتار دوم: حیات مادی و معنوی، حق و تکلیفی برای همگان.....	۹۳
گفتار سوم: رابطه اقسام حیات با همدیگر.....	۹۴

گفتار چهارم: منع خودکشی ۹۴

گفتار پنجم: دلایل ممنوعیت خودکشی و دیگر کشتی ۹۵

مبحث نهم - آزادی عقیده

گفتار اول: جایگاه آزادی عقیده در اسلام ۹۸

گفتار دوم: ارتباط آزادی عقیده با جهاد ۱۰۱

گفتار سوم: ارتباط آزادی عقیده با ارتداد ۱۰۳

مبحث دهم - آزادی بیان

گفتار اول: آزادی بیان در قرآن ۱۱۰

بند اول: امر به معروف و نهی از منکر ۱۱۲

بند دوم: مشورت ۱۱۲

بند سوم: نصیحت و خیرخواهی ۱۱۳

بند چهارم: لزوم برخورد با بدعت‌ها ۱۱۴

گفتار دوم: حدود آزادی بیان ۱۱۴

بند اول: ممنوعیت توهین به مقدسات ۱۱۴

بند دوم: ممنوعیت هتک حیثیت ۱۱۵

بند سوم: ممنوعیت افشاء اسرار و شایعه پراکنی ۱۱۶

بند چهارم: ممنوعیت توطئه ۱۱۷

مبحث یازدهم - آزادی از بردگی

گفتار اول: اسلام و حذف بردگی طبیعی و منع برده سازی قانونی ۱۲۳

گفتار دوم: تجویز سازکارهای متعدد برای آزادی سازی بردگان موجود ۱۲۶

گفتار سوم: تحول مفهوم بردگی ۱۲۹

مقدمه

حقوق بشر فارغ از اینکه از چه منظری و در مقام مقایسه با کدام دین و یا فرهنگ بررسی شود، امروزه تبدیل به یکی از گفتمان‌های مسلط و رایج جهان شده است. اگر در حال حاضر چند موضوع وجود دارند که جهان معاصر را تحت سیطره خود گرفته‌اند، مسلماً یکی از مهمترین آنها؛ حقوق بشر است که هم دولت‌ها را در سطح داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی درگیر کرده است و هم نوع بشر و شهروندان را به مطالبه حقوق خویش ترغیب و تشویق می‌کند.

گفتمان حقوق بشر نه فقط همه شاخه‌ها و گرایش‌های حقوقی، بلکه عرصه‌های دیگری همچون فلسفه، اخلاق، مردم‌شناسی، جامعه‌شناسی، مدیریت، هنر، پزشکی، مدیریت، اقتصاد، سیاست و... را درنور دیده است. لذا امروزه همه شاخه‌های حقوقی، همچون آئین دادرسی، حقوق اداری، حقوق کیفری، حقوق خانواده، حقوق اساسی، حقوق بین‌الملل و... سمت و سو و جهت‌گیری حقوق بشری پیدا کرده‌اند، بر این اساس آشنایی با مفاهیم، مبانی، منابع، مصادیق و نحوه تأمین و تضمین حقوق بشر برای دانشجویان و دانش‌پژوهان حقوق، امری لازم و ضروری است. از سوی دیگر، نظام حقوقی کشورهای اسلامی از جمله جمهوری اسلامی ایران، برگرفته از منابع، اصول، موازین و احکام اسلامی است و لذا همیشه چنین سوالاتی مطرح می‌شود که حقوق بشر چه تناسبی با اسلام و اصول و احکام دین دارد؟ آیا حقوق بشر یک امر دینی است یا خارج از آن؟ مصادیق و موضوعات حقوق بشر چه میزان با اسلام هم‌سویی و هم‌خوانی

دارد؟ آیا حقوق بشر بر اسلام قابل حمل است؟ چه رابطه‌ای میان آنها وجود دارد؟ آیا رابطه میان آنها تباین است یا تساوی؟ متناقضند یا متعامل؟ وجه تشابه و تفاوت آنها چیست؟ و....؟

علیرغم این همه اهمیت و پرسش، باید توجه داشت که حقوق بشر دامنه و مصادیق وسیعی دارد؛ اگر روزی تنها منبع و سند حقوق بشر، اعلامیه سی ماده‌ای ۱۹۴۸ بود، لکن امروزه اسناد و منابع متعدد بین‌المللی، منطقه‌ای و داخلی وجود دارند که در هر یک از آنها، مصادیق و نسل‌های مختلفی از حقوق بشر ارائه شده است. اگر روزی فقط سخن از نسل اول و دوم حقوق بشر بود، اما امروزه از نسل سوم و چهارم حقوق بشر سخن گفته می‌شود و روز به روز بر تعداد آنها نیز افزوده می‌شود. بر این اساس، مطالعه همه حقوق بشر آن هم از منظر اسلام در یک درس دو واحدی شدنی نیست. لذا تلاش ما در این اثر تمرکز بر اصول، مبانی و حقوق بنیادین بشر است؛ حقوقی که مفهوم کلی‌های دیگر است؛ همچون حق حیات که قوام بسیاری از حق‌های دیگر نیز بر آن است. از سوی دیگر تداخل میان حقوق بشر و اسلام، بیشتر از همه در مصادیقی همچون حق حیات، آزادی‌ها، آزادی عقیده، حقوق زنان و مسائل پیرامونی آنها مطرح می‌شود که تمرکز این اثر نیز بر این محورهاست.

این کتاب برای دانشجویان رشته حقوق برابر با برنامه درسی «حقوق بشر در اسلام» و به عنوان منبع اصلی این درس تهیه شده است. امید می‌رود که علاوه بر جامعه دانشگاهی و حقوقدانان، سایر علاقمندان نیز از آن بهره‌مند شوند.

بمنه و توفیقه

ابراهیم موسی‌زاده